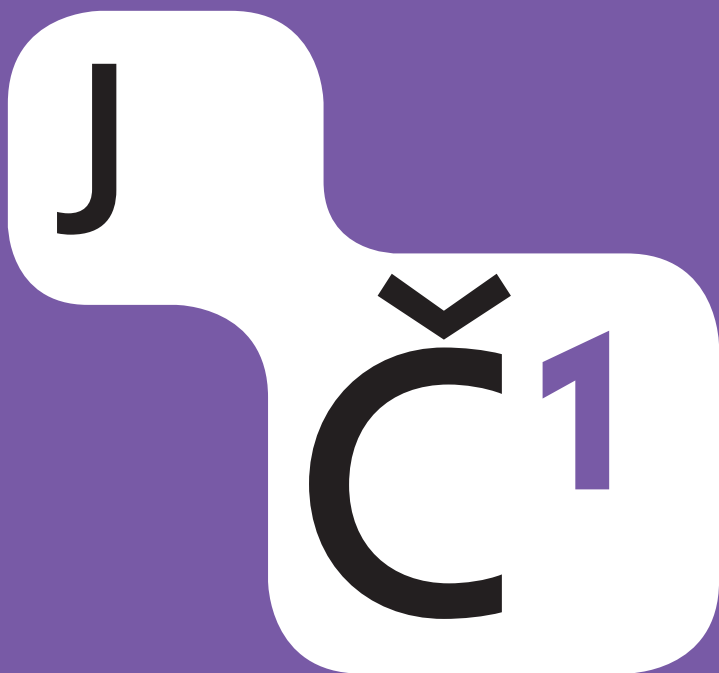

Jiří Černý
NAPŘESKÁČKU 1

Nejen hudební vzpomínky
z Klubu osamělých srdcí
seržanta Pepře
2005–2009

galén

Jiří Černý
NAPŘESKÁČKU 1

Nejen
hudební vzpomínky
z Klubu osamělých srdcí
seržanta Pepře
2005–2009

galén

Všechna práva vyhrazena.

Tato publikace ani žádná její část nesmí být reprodukovány, uchovávány v rešeršním systému nebo přenášeny jakýmkoli způsobem (včetně mechanického, elektronického, fotografického či jiného záznamu) bez předchozího souhlasu nakladatelství.

© Jiří Černý, 2021

Photo © Karel Cudlín/400 ASA, 2021

Typography © Luboš Drtina, 2021

© Galén, 2021 (print)

© Galén, 2022 (PDF)

ISBN 978-80-7492-587-0 (PDF)

ISBN 978-80-7492-588-7 (PDF pro čtečky)

2005 →

Nikdy jsem nejedl

lepší a la-
cinější polévku, než jakou uměla dělat moje babička. Oni byli s dědečkem chudí jako kostelní myši, což vím i proto, že jsem jim chodil kupovat kosti na tu polévku. Obědval jsem s nimi hrozně rád. Polévka voněla kořením, babička naškrobenou zástěrou a dědeček pitralonem. Dědeček byl švec a dotáhl to až na pošťáka. Na všem šetřil, ale jazyk měl mlsný. Pokaždé říkal: „Babi, chybí tomu maggi.“ Mně se to nezdálo, ostatně lahvička maggi byla vždycky připravená na stole. Ale to už bylo takové dědečkově pořekadlo: „Babi, chybí tomu maggi.“

Jestli vám bude v mém povídání taky něco chybět, tak mi to odpusťte, jako to vždycky odpouštěl dědeček babičce. A vlastně i ona jemu.

Každý normální

kluk je šťastný, když mu v pátek skončí škola. Ale my, co jsme spolu chodili na stavební průmyslovku ve Zborovské ulici, jsme se těšili, jak se v sobotu dopoledne znova sejdem se svým kantorem. Jmenoval se Jan Paul a byl to vysoký, aristokratický docent. Ale my jsme mu mezi sebou říkali Franta Paul, podle tehdejšího známého komika. On pan docent měl nějaký politický škraloup, a tak ho z vysoké školy přeložili k nám na průmyslovku, přestože patřil k největším expertům na beton a taky o něm napsal několik knih. A když ten Paul zjistil, jaké máme mezery ve všeobecném vzdělání, tak se skromně nabídl, že kdo chce, může s ním v sobotu na procházku Prahou. Chodili jsme jak diví a Paul nám ukazoval, který nový dům se v Nerudově ulici povedl a který by se naopak měl zbourat, upozornil nás na básníka Otakara Theera a hned recitoval pár veršů, zavzpomínal si na opery Richarda Wagnera. Ty se tenkrát v Praze nehrály, protože od konce války ještě nebylo tak daleko. Já jako dítě dokonce ještě pamatuju, když se Němec psalo s malým n. Když ale o něčem mluvil Paul, i o německém umění, tak jen zářil, a jak viděl, že nás to baví, myslím, že se mu trošku i zalesklo v očích. Sobotní oběd jsme většinou obětovali na oltář umění.

Nedávno oslavil osmdesátku

Josef Škvorecký. Jako mívám v životě vůbec štěstí na lidi, spřátelil jsem se kdysi i s ním. Jak píše, to většinou všichni víte, ale mě navíc zaujalo i to, co je u tak úspěšných a chytrých umělců dosti výjimečné. Škvoreckého přirozenost, skoro bych řekl obyčejnost, a přitom i neobyčejná slušnost a laskavost. On, typický intelektuál, třeba nepohrdnul ani psaním do mládežnického časopisu, a když mu nepřilíš citlivý šéfredaktor chtěl jeho myšlenky upravovat, bránil se tiše a neuvěřitelně trpělivě. Pak se Zdenou emigrovali do Kanady a mně chyběla nejen jeho literatura, ale i jeho rady. Někdy jsem to už nevydržel a prostě jsem si o ně napsal. Líčil jsem mu třeba, jak mě trápí, že jsem neměl odvalu podepsat Chartu 77, a on mě dojemně utěšoval tím, že i v dobách pronásledování křesťanů byli někteří křesťané zjevní a jiní tajní, že je to prý přirozené. Když se naskytla možnost napsat knížku o Elvisu Presleym, poprosil jsem Škvoreckých, jestli by mi neposlali jeho desky. Knižku nakonec vydavatelství odmítlo, ale ty dvě krabice osmi desek patří dodnes k mým nejmilejším. Kvůli Elvisu Presleymu i kvůli Zdeně a Josefovi Škvoreckých.

Žádný český mladík už nebude mu- set jít na vojnu a já myslím, že je to dobře. Víím, o čem mluvím, sloužil jsem v Příbrami dva roky. Ale jak říká- vala maminka, „všechno zlý je pro něco dobrý“. Zlé tam pro mě nebyly rozcvičky, poplachy, ba ani střelby. Ze všeho nejhůř jsem snášel, když jsem si nemohl po obědě umýt příbor a ešus teplou vodou. Sháněl jsem po kasár- nách písek a různé hadry na vytření, jenže to všechno nestačilo a kuchař mi denně dával jídlo do zamaštěného plechu. Jednou jsem dostal rozkaz umýt okna v kuchyni. Ta okna nikdo nemyl snad deset let. Nebudu vám popi- sovat, jak taková poraněná okna vypadala. Umínil jsem si, že je vydrhnu dočista. Otravoval jsem skladníka tak dlouho, až mi vydal všechny prostředky, co měl, a drh- nul jsem ze všech svých sil, tehdy nemalých, od rána do večera. Okna prokoukla, ovšem dokonale čistá neby- la, tady prostě nepomohlo, jak by řekl můj tchán, ani lid- ské sádlo. Přisprostlý důstojník se na okna podíval a za- hučel, že jsem se s tím teda ale... A od té doby, kdykoliv mám mýt doma nádobí, pociťuji při tom štěstí a s chutí předávám talíře z jednoho dřezu odkapat do druhého. Cítím se jako mistr světa v mytí nádobí a ještě si k tomu pouštím hudbu.

Nejsem žádný lingvistický fenomén, ale zvuk některých jazyků mám hodně rád. Pokaždé to někde a něčím začalo. S polštinou si to pamatuji přesně, bylo to na cyklistickém Závodu míru. Poláci tehdy měli výbornou – jak říkali – ekipu a jejich czerwono-białe koszulki se mihaly v čele pelotonu. S výjimkou historického Krakova se mi tam žádné etapové město nelíbilo, samý průmysl a žádná romantika, ale uši jsem neustále špicoval, abych slyšel davové skandování: „Stašek Gazda – polska jazda.“ Maličký Stanisław Gazda, příkrčený a málem splývající s řídítky, se hnál po kočičích kostkách, vyhrával etapy a vstříc mu pořád znělo „Stašek Gazda – polska jazda.“ To kvůli tomu krásnému zvuku polštiny jsem se pak seznámil i s jejich trenérem Łasakem a poslouchal jejich jazyk jako hudbu. Od té doby jsem poznal a hrál řadu krásných polských hlasů, Demarczykovou, Grechutu, Rodowiczovou, Niemena, Krzysztońovou a další. Ale to staré heslo „Stašek Gazda – polska jazda“ je pořád někde ve mně. A každé si je sám pro sebe říkám, když někam jedu, s něčím pohnu a mám z něčeho radost.

Ze všech

zvířat mám nejradši koně. Vydržím u nich stát za ohradou dlouhé minuty a znovu obdivovat, jak jsou nádherně silní, souměrní, lesklí, klidní a důstojní. Kvůli nim jezdívám na kole do Moravské Nové Vsi horší cestou, abych byl co nejbliž jejich stájím. Miluju i jejich pach. Víím naprosto přesně, že to začalo ještě dřív, než jsem pořádně uměl psát. Našel jsem totiž dopis, který jsem poslal mamince za války z Nepoměřic. Dávala mě tam vykrmit na statek pana starosty Mašína a sem tam paní starostové i třem jejich dcerám ušila šaty. Mašínovi měli několik koní a dva čeledíny. Vyprosil jsem si, abych mohl s nimi spát a jezdit s žebříňákem do Uhlířských Janovic nebo až do Stříbrné Skalice. Nejkrásnější byla černá klisna Anita. Asi o třicet let později jsem jednou podvečer, když mi bylo hodně smutno, sedl do auta a bez ohlášení se rozjel do Nepoměřic. Paní Mašínová mě přivítala hned ve vratech a poslala pro manžela; bývalý starosta do večera dřel někde v JZD. A pak mi taky vyprávěl, jak Anita zestárla a jak ji proto odvedl tam, odkud se už koně nevracejí, a vrátil se sám. Stále mám tu fotografii černé klisny Anity schovanou.

Kdybych chtěl, mohl bych do životopisu uvádět, že mám realizovaný architektonický projekt v zahraničí. Jako maturitní práci jsem totiž navrhl kancelářskou budovu obilního sila se strážním domkem a mostní vahou. Dodnes to všechno stojí v Pohronském Ruskově, nedaleko slovensko-maďarských hranic, a někdy se na to jezdím se smíšenými pocity dívat. Ne že by mi bylo líto stavařiny, byl jsem na ni nešikovný. Ale Slováci coby cizinci – to mi nějak nešlo už z úst. O Jožovi Golonkovi jsem psával ještě jako o nadějném juniorském tenistovi, dávno předtím, než se stal strůjcem československého vítězství nad sovětskými hokejisty. Jurodivého cyklistického trenéra Kamila Haťapku jsem znal jako mladičkého tlumočnicka belgických profesionálů. U šéflékaře slovenské fotbalové reprezentace Pavla Maloviče jsem spával. První jsem v pražském rozhlase hrál nahrávky Hammelových a Vargových Průdů. Dlouhé večery jsme trávili se zpěvačkou Zuzanou Homolovou a jejím švagrem Milanem Tedlou, houslistou od Warchalovců. Na debaty s pianistou a skladatelem Jarem Filipem nám někdy nestačila ani celá noc. S Dežem Ursinym jsme spolu prožívali dobré i zlé, jednou se kvůli mně i opil; to ze žalu i studu nad tím, jak jsem se v bratislavském klubu marně pokoušel kultivovat návštěvníky, kteří mi lepili stovky na čelo a chtěli za to disko muziku. A režiséra Dušana Hanáka mám tak rád, že jsem mu napsal až troufale osobní dopis. Ale prý ho má dodnes schovaný. Pak se mi divte, že pro mne nikdy nebudou žádnými cizinci.

Prvního pejska

mého dětství jsme dostali jako čistokrevného hladkosrstého foxteriéra a jmenoval se Riksy. Na hlásky r a s prý totiž psi dobře slyší. Z boubelatého štěňátka se záhy stal požívačný vířivec. Hladkosrstý nebyl, natož čistokrevný, a dobře slyšel, jen když měl plnou misku. V salónu Černá, což byl náš jednopokojový byt i s kuchyní, lítal jak žíznivá čára a lekal zákaznice v kombiné, které si zkoušely maminciny modely. Samotu nesnášel a vyl od nás z přízemí až k paní domácí do druhého patra. Když jednou rozkousal mamince i sestře všechny bačkůrky, musel pryč. Věnovali jsme ho místnímu uzenáři. Ne, nebojte se. Riksy pak ještě dlouho šťastně běhal po Vinohradech. Ani se na mě nepodíval. Jako bych mohl za to, že v krejčovství nebývají buřty.

Nebýval jsem zrovna bystré dítě.

Když mě o prázdninách poslali v Nepoměřicích pro půl kila „semtele“, kupec se řehtal, že ho nemá. Málem jsem brečel, že doma dostanu vyhubováno. Husí jsem se bál tolik, že jsem cestou pro pivo raději obešel celou návěs, jenomže ony si mě nadeběhly. Taky jsem se pořád těšil, jak pojedu se svým vlastním kočárem. Nepoměřický mistr pan Kačerovský přece slíbil, že mi ho udělá na míru, abych do něj mohl zapřáhnout jeho kozy. Teprve poslední den prázdnin jsem pochopil, že žádný kočár nedostanu. Bylo mi smutno a už jsem ani nebrečel.

Maskér

pan Vladimír Zděblo měl ostravský přízvuk, neomylné ruce a výraznou, pěknou tvář. Skoro jako ty, které modeloval operním sólistům Národního divadla. Když práci skončil, poodstoupil, přeměřil si ji a zhodnotil: „Rembrandt.“ Čímž nemyslel Eduarda Hakena, Václava Bednáře ani Bena Blachuta, ale sebe, tedy to, co z národních umělců vytvořil. Zpěváci si trochu dělávali legraci z toho Rembrandta i ze Zděblovy ostravštiny, ale chraň bůh z jeho práce.

Jeden ze dvou mých tatíků, Pavel Černý, byl umělecký zámečník. Z kovu uměl udělat všecko, i čínského draka a lustry pro Pražský hrad. Skvěle cvičil na náradí a střílel. Už z toho, jak nápadně jsem po něm žádnou vlohu nezdědil, mě mohly napadnout pochybnosti o mém původu. Pavel taky pěstoval poštovní holuby. Vyráběl jim parádní klece, dřevěné s pletivem a krásnými zámky. Jedny na doma, jedny na zájezdy. Měli tam čistěji než Pavel ve své dílně. Vozíval je kousek za Prahu, na Beránek. Odtamtud trefili vždycky, ale to většinou i já. Ze zahraničí se vraceli asi jako čeští rekreanti z Jugoslávie. Loudavě. A pokaždé někdo chyběl. Až jednou se z maďarské Békéscsaby vrátili všichni! To bylo radosti v Balbínově ulici! Pokaždé, když vidím film *Dobří holubi se vracejí*, vzpomenu si na Pavla Černého, vrkání jeho pošťáků a vůni železa.

Naše maminka

byla mlsná, záživná a zručná. Jedla pestře a hodně a podle toho i vařila. A vařila by ještě líp, nebýt té její krejčoviny. Pro samé stříhání, šití, zkoušení, balamutění zákaznic a drezírování učednic i dělnic to u plotny brala hopem. Často jsem si z Riegrových sadů jen doběhl do Čerchovské, oknem mi podala krajíc chleba a zase jsem letěl k sokolovně. Sama dokázala spocívat bonbóny, olejovky i závin, kterému jsme říkali duchovní, protože ho pekla, jen když k nám přicházeli na seanci spiritisté. Duchovní jsem míval nejradši. Ale jednou jako by byl pořád něčím cítit, až jsem se osmělil: „Mami, nemá to trochu takovou rybí chuť?“ „Ale prosím tě, ty koníku, kde by se vzala?“ Maminka se mnou mluvila přesně jako s otlými zákaznicemi, když se měly v kostýmu cítit štíhlé jako proutek. A trvalo desetiletí, než mi přiznala, že ten plech, na kterém pekla závin, předtím opravdu špatně omyla od ryb.

O hokeji jsem jako novinář psal jen dvě sezóny, ale mám na to hezké vzpomínky. Hlavně na Vlastimila Sýkoru. Trénoval mistrovské Kladno i národní mužstvo a já žasnul, jak může tak jemný člověk, jehož hudebními láskami jsou Janáček a Bruckner, zkrotit i ty sportovce, kteří mají vkus i chování jako holky z naší školky. Tedy ne všichni, ale někteří jsou opravdu vypečení. Během volna při světovém šampionátu v Bratislavě brankář Jiří Kulíček s roztaženýma rukama balancoval po kládě od břehu Dunaje na parník. Když si pak v zápa-se vyjel až do rohu kluziště a ztratil puk, bylo to stejné, jenomže spadl. Tedy gól do opuštěné branky. Nakonec ale naši šťastně porazili Kanadu a byli celkově třetí. Pro mě bylo větším štěstím, když jsem se zase sešel s Vlastou Sýkorou a povídali jsme si o muzice.

Ve svých žákovských letech jsem nebýval příliš obratný. Když nám ve vinohradské sokolovně bratr cvičitel zavelel při pochodu vpravo v bok, já jediný maširoval pořád rovně, až jsem se ztratil mezi žíněnkami pod tribunou. „Jiříku, jak ti říkají v Sokole?“ ptali se mě doma vesele. Odpovídal jsem pořád stejně: „Tvrdý dřev.“ Přes kozu jsem nepřeskočil a na tyči jsem se nikam nevyšplhal. Sokolové v našem rodě se na maminku kabonili: „Milado, dyť to vůbec není mužskej! Co z něj bude?“ A tak jsem se radši doma houpal na dřevěném koni, zpíval jsem přitom „Pojď s námi, holka zlatá, maširovat, ať si taky něco užiješ“, a všechny dělnice z mamínčina krejčovství se mohly smíchy potrhát. A já byl šťastný, protože se smály na mě, všem jim to moc slušelo a můj kůň nikam nezatáčel.

Jedinkrát v životě jsem opustil redakci sám a ve zlém. Bylo mi čtyřiadvacet a v deníku Československý sport mi dávali málo peněz i zajímavé práce. Poslední porada, na které jsem to měl celé redakci potvrdit, se vyvíjela ještě hůř, než jsem čekal. Šéfredaktora bolel v noci zub, léčil ho alkoholem a podle toho na mě taky spustil. Že jsem ho zklamal a že to se mnou v životě špatně dopadne. Když to po něm zopakovali i moji kamarádi, dobře mi nebylo. Pak si vzal slovo „malý Tyrš“, jak jsme posměšně říkali spartakiádnímu odborníkovi Mirku Fišerovi. I on prý ve mně dřív viděl frajírka. Ale časem svůj názor změnil, s šéfredaktorem nesouhlasí a můj odchod prý považuje za redakční ztrátu. Domluvil a ticho se dalo krájet. Jen ve mně polklo dojetí a vděčnost.

Kdybych uměl psát pohádky, první bych napsal *Česnek nad zlato*. Kde nedělají česnečku, tam neobědvám, doma si víkendová rána neumím bez topinek ani představit. A tak jsem taky jednou, v žaludku jako v pokojíčku, vtrhnul na nedělní matiné v Semaforu. Jen jsem otevřel dveře do šatny, Hana Hegerová čichla a jemně kárala. Postupně mě také poučila, že mužského dělají boty a kalhoty, že za dámou se nechodí ani o minutu dřív, že útratu dvojice může kdekoli platit každý zvlášť, ale v Paříži je to nemyslitelné. Inu, dobrá rada nad česnek. A nad dobrou radu šansoniérský esprit. „Co to jíte?“ postřehla onehdy v telefonu mou rozvolněnou výslovnost. Přiznal jsem lahvovou plzeň, chleba i sádlo se škvarky. „To je tedy redukční.“

Od svých

klukovských let jsem se přátelil s Františkem Hadašem, mistrem světa v lukostřelbě. Chodíval jsem za ním do Strašnic a trénovali jsme spolu vedle cyklistického stadiónu. Franta zamlada výborně skákal do výšky, ohromně chytře hrál stolní tenis, ale pro mě byl hlavně náhradní táta. Čemu nerozuměl můj vlastní, s tím mi poradil Franta. Naučil mě taky, abych místo něho telefonoval do deníku Lidová demokracie výsledky závodů. Měli jsme pak na sebe víc času a já se od šestnácti let stal jakýmsi externím zpravodajem. Franta měl vlastní děti, Lídu a Francka, obě sportovně mnohem šikovnější, než jsem byl já. Přesto měl pro mě pokaždé čas. I ten večer, co jsem chtěl prchnout z nenáviděné stavební průmyslovky i z domova. Do půlnoci mi to rozmluvil. Dokonce mi nabízel, že se u něj, v národním podniku Sport, mohu vyučit truhlářem. Dodnes, jakmile ucítím piliny, začne mi být líto, že neumím udělat nic tak nesporného, jako je židle.

Druhá světová

válka pro mě ne-
skončila příjezdem ruských tanků do Prahy, ale mno-
hem později. Některé kamarádky mojí maminky měly
totiž své muže v koncentracích a nic o nich nevěděly.
Pak se vrátil pan Schmiedberger, přesně jak předtím
předpovědělo skřehotavé médium na spiritistické sean-
ci, kam mě maminka poprvé a naposled vzala s sebou.
Po panu Schmiedbergerovi přijel i rozesmátý pan Lukav-
ský a hned si z nahromaděné touhy a stejně velké posed-
losti Smetanovou operou pořídili k Daliborovi a Miladě
i Zdeňka a paní Lukavská šťastně kráčela s kočářem Pol-
skou ulicí a zkrášlovala ji dlouhýma nohama, jaké jsem
pak viděl už jen u Sophie Lorenové. Nakonec se živý
vrátil i můj kamarád odnaproti Jirka Špinar, nejmladší
z řady skvělých Židů mého života. Už jen ze zvědavosti
jsem pak ještě občas poslouchal, jak z pražského rozhla-
su vysílají další jména těch, co šťastně přežili, a v dětské
naivitě jsem se domníval, že se nakonec musejí vrátit
všichni, tak jako k nám do Polské, Lucemburské a Pře-
myslovské.

Ze všech letních táborů, na které jsem jezdil s různými mládežnickými organizacemi, jsem měl nejraději ten na Sázavě, u Soběšína. Pořádala ho Ymka, ale že to byla zkratka anglického názvu Křesťanského sdružení mladých mužů, to jsem se dozvěděl, až když ho komunisté zrušili. Bydleli jsme v chatách, od rána jsme si hráli, kdo co uměl, naučili jsme se playground-ball a připadali jsme si děsně americky, protože to už byl skoro baseball. Večer bylo v jídelně kino a o víkendech táborák. Ředitel Ymky pan First blbnul u ohně převlečen za starou babku a s ním řádili ti nejdovádčivější klučáci, Jarďa Kepka a Miloš Hlavica. Na housle hrával Lojza Palouček. Veliká sláva byla táborová olympiáda. Každá chata si vylosovala stát a dostala jeho vlajku. Závistivě jsem koukal, jak lesní cestou podél železnice sprintovali bráchové Bukačovi. Ani už nevím, jestli byl rychlejší Zbyněk nebo Luděk. Každopádně když jsem jim pak pískal fotbal, vynadali mně oba. Z kluků vyrostli herci, skladatelé a reprezentanti, a jak se někdo z nich objevil v novinách, v duchu jsem se na jeho slávě přižívoval: S tím jsem přece byl na Ymce taky!

Jednou jsem četl, že kdesi ve Francii uspořádali soutěž o nejkrásnější ženské oči. Porotci směli z celé tváře vidět právě jen oči. Zvítězila dáma snad osmdesátiletá. Víte, že jsem se ani nedivil? Vzpomněl jsem si totiž na pomněnkové oči mé babičky Papežové, na jiskřivý pohled podobně staré zpěvačky Gabriely Horváthové, jejíž Kostelničku v Janáčkově *Pastorkyni* jsem znal jen z vyprávění pamětníků, a také na oči mojí maminky, které se leskly úžasem ještě po její devadesátce.

Když jsem byl

ještě kluk, už od rána jsem myslel jen na to, jak půjdu se svým kamarádem Jirkou Vejšickým na fotbal. Bydleli jsme na Vinohradech ve stejném domě, oba jsme byli spartani a na Letnou jsme vyrazili hned po obědě. Někdy jsme si brávali tašku plnou hrušek, aby nám nevyhládlo. Nejdřív totiž hráli žáci nebo dorost, potom rezervy nebo junioři a teprve k večeru nastoupila ligová mužstva. Stoupili jsme si vždycky mezi starší fanoušky a hltali jejich vyprávění o tom, jak to kdysi válel Očko nebo Káďa. Ty jsme samozřejmě znali jen z fotografií. Ale za pár let jsme se už taky vlastně stávali takovými pamětníky. Vzpomínali jsme, jak útočník Honza Říha obětavě dohrával zápas s rozbitou a zafačovanou hlavou nebo jak nám vršovičtí klokani jednou dali během posledních pěti minut dva góly. Tribunou k stání se mezi námi prodírali prodavači s pivem a s preclíky, jiní vyvolávali „frédo ledo!“ Čím víc Sparta vyhrávala, tím víc jsme konzumovali. Dodnes nechápu, jakým kouzlem se naše žaludky přizpůsobovaly našemu žravému štěstí. To se ví, že jsme taky ryli do sešívanych a oni do nás. Když se jeden slávista posmíval našemu malému útočníkovi Pazderovi, že váží čtyřicet kilo i se železnou postelí, bojovně jsme s Jirkou Vejšickým vysunuli brady vpřed. A to byl taky asi vrchol našeho mladistvého fotbalového násilnictví.

Desky

se slavnými operními pěvci byly po válce velikou vzácností. Jenže česká hlava si vždycky nějak poradí. A tak Pražské divadlo hudby v Opletalově ulici začalo jakoby půjčovat na zálohu dvou set korun, ve skutečnosti však prodávat, velké, třiceticentimetrové desky. Měly bílé etikety, byly rozbitné a na každou se vešla jen jedna árie. Ne moc dlouhá. Druhý z mých tatínků, Toníček Krejčí, si sám věčně věkův přehrával a pobrukoval jenom písničky Karla Hašlera, ale zřejmě se tenkrát poradil s maminkou, a tak mi jednou dal k Ježíšku pět desek z Divadla hudby. Zpívali na nich Ema Destinová, Enrico Caruso, Fjodor Šaljapin a Benjamino Gigli. Nikdy předtím jsem nic tak nádherného neslyšel. Vůbec jsem nevnímал šelest gramofonové jehly v drážkách desky, ani plechový zvuk orchestru, protože jsem byl jak očarován barvami těch pradávných hlasů. Najednou šlo všechno stranou, romány, historie, sport, průmyslovka, biografy i taneční. Sedával jsem celé večery u gramofonu a znovu se těšil na všechny detaily, které jsem si rychle zapamatoval. Aniž bych to věděl, v tom malém studentském pokoji v Jugoslávské ulici jsem poznal věčné vrcholy operního zpěvu. Ani jsem si nestačil uvědomit, že už mě netrápí pětky ve škole ani porážky v lukostřelbě nebo ve stolním tenisu. Od té doby vím, že zázrak se dá někdy pořídit za dvě stovky a že může i šelestit.

Baví mě

kdejaká řeč, každá má svou vlastní melodii, rytmus, humor, břink i melancholii. Ale čeština je pro mne ze všech nejpřitažlivější. Jednak byla má první, jednak měla nejlepšího milence v Pavlu Eisnerovi. Ani on si s ní však možná neužil tolik, co já na vojně. Podle zákona paradoxu byl jazyk vojenských rozkazů strašidelně znetvořen původně chvályhodnou snahou, aby byl jednoznačný, každému srozumitelný. Takže se ve vojenských rozkazech téměř nesklonovalo. Velitel při nástupu například vykřikoval: „Posádka opuštění dva dny vojín Kuryčaj povolení!“ A tomu tedy měli rozumět Slováci, Romové, Maďaři, Rusíni, Poláci i Češi. Tak či onak, Romové se často vraceli mnohem později, než měli. Lingvistika asi nebyla jejich koníčkem. Mnohem líp hráli na kytary. Ale své mouchy měla i řeč našeho skladníka, rotného Nagye. „Vojna Černý, vám nedám vojenská obuv, za to, že tak velká nemám. Za to, že tak velká vůbec nejsou.“ Poddůstojníci zvláště pitomí a zamindrákovaní na nás řvali, používajíce první osoby čísla jednotného a času přítomného: „Nekecám, nečumím a padám, padám.“ Fantasmagorickou češtinu jsem později poslouchal i na štábu armády v Příbrami. Soužití s ruskými poradci tam vytvářelo familiárně internacionalistické rozhovory jako: „Ponímáš, soudruh? Neponímáš? Tak ješčo raz. A teď už, soudruh, astaróžno.“

Babička

Papežová měla z celé naší rodiny nejzlatější povahu. Bývala jen služkou, ale pánbůh jí dal šikovné ruce, chytrou hlavu a dobré srdce. Odnaučila mě šišlat i ráčkovat a předčasného čtenáře ve mně cvičila cestou z Polské ulice do Rumunské. Prostě používala všechny nápisy coby slabikář. Když se pak v první třídě četlo „Máma má maso“, nudil jsem se a koukal z okna. „Prosím, Černý nedává pozor,“ žaloval na mě pokaždé Němeček. Ještě že ten blbec nevěděl, že si k nám Židovka Wally před odsunem do koncentráku dala prádlo a knihovnu. Zhltal jsem celého jejího Maupassanta, opět velmi předčasně. Když se Wally po válce vrátila, vyzvedla si prádlo nepoužité a knihy nepochopené. To už jsem četl v nástěnných vitrínách politických stran jejich deníky. Samozřejmě, opět předčasně. Ale za to už babička Papežová nemohla.

Málokdy

v životě jsem potkal tak hodného člověka, který by přitom měl tak ostrou vizáž a skoro zlý pohled, jako malíř Bedřich Černý. Kdykoli vidím film o Janu Husovi a detailní záběr do asketické tváře nenávislného kardinála, jak volá po Husově upálení, musím se v duchu pousmát. Kromě takových maličkých rolí měl Bedřich Černý s herectvím společného už jen bratra Gustava. Ten si ale dal umělecké jméno Hilmar. Když jsem se s Bedřichem Černým seznámil v takové smíšené vinohradské společnosti umělců, jejich ctitelů a snobů, já byl nevyčválaný elév ze sportovní redakce a on uctívaný pozdní impresionista. Prý dostal i nějakou vatikánskou cenu. Ostatně zrovna nedávno se jedna jeho olejomalba, krásný chrámový interiér, prodávala za sto tisíc korun. Vznášel jsem se tehdy v sedmém nebi, že se mnou takový kumštýř vůbec mluví. Natož když mi jednou řekl, že četl můj referát o hokejovém utkání. A pak pozval mě a mého kamaráda Jardu Kučeru na dopolední prohlídku svatovítského chrámu. U každého obrazu nám něco vysvětlil a chytrý Jarďa, který sám amatérsky maloval, sem tam něco podotknul o světle a stínu. Pan Černý řekl, že je vidět, jak tomu Jarďa rozumí, a já je oba napjatě poslouchal. Když jsme se pak loučili, starý malíř frajersky naskočil do tramvaje, na plošině trochu zaplápolal mezi držadly, ale vyrovnal to a ještě nám zamával. Na rodinný oběd jsem tehdy přišel pozdě a můj otec, který byl stejný ročník jako Bedřich Černý, mi vyhuboval. Považoval jsem se za oběť lásky k umění a svého otce za politováníhodného primitiva. Neboť o životě jsem toho věděl ještě méně než o pozdním impresionismu.

Na vojně

jsem v příbramských kasárnách Balonka sloužil pár měsíců pod kapitánem Kolářem. Přišel k nám od rozvědčků v plné síle, trochu podobný herci Tomáši Hanákovi. Ostatní důstojníky převyšoval nejen vzhledem a mrštností, ale také inteligencí a pracovitostí. Chtěl z nás vychovat vzornou rotu. Ale ať dělal, co chtěl, narážel na mazané Pražáky i na roztoulané zbojníčky od Žitného ostrova. Ze mě udělal písaře a byl jsem jedním z mála, kteří jeho dobrotu nezneužívali. Zbojníčci utíkali k Dunaji a Pražáci do hospod. Kapitán Kolář mě občas v noci probouzel, skláněl se ke mně v režné košili jako duch, a tiše, naprosto nevojensky, mě žádal, abych s ním znovu počítal stav mužstva. Málokdy jsme se dopočítali. Krásný rozvědčík šedivěl, tvář mu popelavěla a v kasárnách spával stále častěji. Někdy si tam pro něj posmutněle chodila jeho mladá žena. Ostatní důstojníci jen kvetli, sem tam si něco příkrádali, žertovali s občanskými zaměstnankyněmi, na mužstvo buď řvali nebo s ním společně sprostáčili a všem na rotě bylo dobře. Kromě kapitána Koláře. Ale koho by na štábu, který plánoval při výcviku i ztráty na životech, zajímala ztráta jednoho ideálu?

Tatínkem

jsem se stal poprvé a naposled až ve svých jednačtyřiceti. Než jsem jel do porodnice na Albertov, přečetl jsem si o kojencích čtyři knížky. Žádná z nich ovšem nepopisovala situaci, kdy vám lékařka po předčasném porodu řekne, že stav vaší dcery je složitý a hlavně záleží na prvních čtyřiaadvaceti hodinách. Usnul jsem jen s pomocí becherovky. Ráno mi do telefonu řekli, že tam žádnou Černou nemají. Než se vysvětlilo, že tam Kačenku vedou jako Severovou, protože má žena Jitka si nechala své dívčí jméno, bylo mi hůř než po becherovce. Za osmnáct dní jsme si konečně vezli malou Černou domů. Pít prý musí jen relakton. Takové kyselé mléko. Sháněl jsem ho po Praze několik hodin, Káča řvala hlady a mně už zase bylo špatně. Posléze jsem přece jen uplatnil vyčtené poučky. Kojenec si nesmí vynucovat pozornost pláčem! Po třech nocích, kdy jsem za zavřenými dveřmi vystříhoval články z Melody Makeru a jen občas jí dal napít, Káča začala vzorně spát. Pokud jsem jí předtím ovšem zpíval. Koktali jste někdy pětkrát za sebou árii Vaška z *Prodané nevěsty*? Ukázal jsem se být pomalý i ve chvílích, kdy spadla ze stolu nebo snědla barevné bobulky čili algenu. Všechno přežila.

Onehdy vedla žákyně jedné střední uměleckoprůmyslové školy smutný rozhovor se svou třídní. Dívce se v životě zrovna nic nedařilo, a ještě ke všemu jí rodiče vyčítali, s jakým že to chodí divným partnerem. Když se učitelce zdálo, že už nějak dlouho obě přešlapují kolem chlapcova podezřelého povolání, přímo se dívky zeptala. Z té to lezlo jak z chlupaté deky. „Víte, paní profesorko, on je totiž diskžokej.“ Chvilku bylo ticho. Potom třídní učitelka zjihle pravila: „Z toho si nic nedělej. Můj muž je taky diskžokej.“ Jelikož ta třídní byla má žena, raději se nedomýšlím, jestli to řekla povzbudivě, nebo odevzdaně.

Na bulharských březích Černého moře

jsem se jednou večer zapletl do debaty s ruskými novináři. Bylo to počátkem šedesátých let a možná jsem si politické oteplování vysvětloval příliš naivně. Zkrátka čím víc houstla tma a diskusní napětí, tím víc řídly naše voje, až jsme tam zbyli sami jen s architektem sportovních zařízení Kujbyševem. Potykali jsme si i bez vodky. Vládův otec Valerian Kujbyšev býval významným sovětským ekonomem a politikem; pojmenovali po něm elektrárnu i město. V roce 1935 zemřel během večere v Kremlu tak rychle a záhadně, že z toho Vláda podezíral Stalina. Každopádně jsem se lekl, když jsem pak jednou dlouho čekal na Vlášdu u večere v novinářském hotelu. Přišel skleslý, zamlklý a bez chuti. Zdržel se u moře se starší polskou Židovkou. Vyprávěla mu o druhém varšavském povstání. Tedy o tom, jak Rudá armáda čekala za Vislou, dokud polští povstalci neprohráli. Nerozumím jemnostem vojenské a politické strategie, ale studu Vlášdi Kujbyševa jsem rozuměl. Později mi poslal fotografii svého synka a pod ní napsal: Razbójnik aptimíst. A pak, že se rozvedli a že mu je těžko. Když někdy slyším ruštinu, vzpomínám na smutné oči Vlášdi Kujbyševa.

Už mi bylo jedenáct, a pořád jsem neměl plavat. Nepomáhal plavčík s bidlem ani korkový opasek. Potupný byl i můj debakl s plovacím kruhem ve Vltavě, uprostřed bratranců a sestřenic Novákových. Bydleli pod elektrárnou v Miřejovicích a řeku znali jak bobři. Onoho neblahého podvečera mě pobaveně sledovali, jak se nešikovně plácám v kruhu. Já to ovšem viděl takhle: Jede obrovský parník. A přímo na mě. V hrůze volám o radu: „Kterou rukou mám zatáčet?“ Všichni řvali smíchy, Danka, Ládík i nejmenší Slávek. Ale Lída přece jen vlezla do šináglu a dojela pro mě, i když parník byl od nás hodně daleko. Nakonec i ze mě někdo udělal plavce. Na sokolském táboře u Plané nad Lužnicí si podobná nemehla vzal bratr Drbohlav do šlajсны. Žádná bidla, žádné kruhy. Jedno odpoledne nás naučil potápět se a splývat, druhý den už jsme plavali. Ale když se maminka chlubila tetě Věře, že Jirka už přeplaval Lužnici, všichni miřejovičtí Novákové se culili: „Jó? A kterou rukou zatáčet?“

Obdivuju duševní pracovníky, co si umějí i uvařit, ale mně byl tento dar odepřen. I kávu dělám tak bídnu, že ji řemeslníci v našem bytě odmítají pít a jakmile slyší vrznout dveře, volají vstříc mé vcházející ženě: „Konečně lidský kafe!“ Ale jedno jídlo mi nikdo nepřipraví tak chutně jako já sám: ovesné vločky. Kdepak že bych je vařil. Dělán si je spíš jako pro koně: poleju mlékem, zahustím cukrem a marmeládou. Taky si je ode mne nikdy nikdo nevzal. Když nám je ale na sázavském táboře Ymky vařila zkušená kuchařka, klukům stejně nechutnaly. Říkali jim „kovbojský žrádlo“ a půl toho nechávali. Všechny jejich zbytky jsem si přendal do ešusu a vylízal až do dna.

Jirka Štaidl se kdysi odhodlal vzepřít autoritě a poslechnout svůj instinkt. To mu ještě nebylo ani dvaadvacet. Jako textař měl už ale za sebou nesmírně populární duet pro Evu Pilarovou a Waldemara Matušku *Tam za vodou v rákosí*. Autor hudby Karel Mareš nelenil a brzy nato napsal společně s Jirkou další duet. Víceméně zkušebně to nechal nazpívat dva neznámé hlasy, ale pevně počítal s dvojhlasem Karla Gotta. Jirka Štaidl byl Gottův největší kamarád a málem jeho dvorní textař, takže všechno mělo být jasné. Kupodivu nebylo. Jirka si postavil hlavu: zkušební nahrávka se mu líbila tak, že ji chtěl i na desku. Karel Mareš odporoval: „Gott by z toho udělal hit!“ Ale Jirka nepovolil. Tak vznikla *Hvězda na vrbě*.

Moje maminka

uměla navrhnout, nastříhat a nechat ušít krásné šaty pro všechny ženy. Ale málo platné, čím byla zákaznice movitější, tím mohla být látka dražší a taky se nemuselo šetřit na množství. Na jeden nádherný model nezapomenu. Objednala si ho paní milionářová Janáková z naší Polské ulice. Černé šaty s dlouhými rukávy těsně obepínaly celou postavu až ke kotníkům. Pro větší efekt měly ještě brož a vpředu navíc metry materiálu, který se dal rozevírat, jako kdybyste na šaty našili vějířovitou oponu z motýlích křídel. Nakonec maminka nevydržela, aby to své dílo pustila do velkého světa jen tak, oblékla do šatů mou sestru Věru a vzala ji k fotografovi. Věra se na historickém snímku sice tváří trochu provinile, ale jinak mi se svou vyplavanou dokonalou figurou a lesklými vlasy připadá krásná jako americká filmová hvězda Rita Hayworthová. Kam se na ni dnešní vyhublé modelky hrabou.

Zpívat

v operním sboru není jen tak. Ale získat angažmá ve skupině prvních tenorů, k tomu musíte mít hlas, který vydrží téměř stejné zatížení jako hlas operních sólistů. A skoro každý večer, ne jen párkrát do měsíce. Mnohokrát už jsem se ptal, proč se z některých sborových tenoristů vlastně sólisté nestali. Prý jim chyběly lepší nervy. Dávno tomu, co přecházel mezi jednotlivými budovami pražského Národního divadla štíhlý muž v kulisáckém oděvu a zpíval přitom hrdinným tenorem na celou ulici. Pan Krčka. Pamětníci dokonce zažili, jak zpíval krátkou, ale těžkou úlohu Jíry ve Smetanových *Braniborech v Čechách*. Jenomže na scéně svůj pouliční hlas ztratil a od té doby zase jen nosil kulisy. Fenomenálním sborovým tenoristou býval pan Slunéčko, jemuž kolegové říkali Áda. Malinkatý, kulatý, a moc toho po jevišti nenachodil. Stoupl si, natáhl vzduch do bránice, otevřel pusku a divadlo bylo jeho. Čím vyšší poloha, tím víc Ádův tenor kraloval a ze sboru opravdu vykukoval jako slunéčko.

Ani nemusíte být šampiónem, a přesto můžete při sportu zažít úžasné pocity. Stačí, aby vám sloužil hmat a sluch. Když lukostřelec rozevívá prsty, kterými drží na těživě šíp, je mu to tím libější, čím to udělá plynuleji, klidněji a rychleji. A ještě než šíp prolétne devadesátimetrovou vzdálenost a klapavě pronikne do pětibarevného papundeklového terče, závodník už ví, že zasáhne žlutý střed. Ještě víc se nasytí čivy basketbalisty, střílejícího z čáry šestimetrového hodu. Má plnou dlaň velkého míče, po odhodu ještě nechá zálibně trčet ruku ve vzduchu a celou tu rozkoš završí zvuk míče, který při průletu košem jen tak šustne. Fyzickou radostí a zároveň vrcholem elegance při stolním tenisu je pro mne útočný bekhend. Ten švih zápěstím, hraný před tělem a přes ruku, je skoro stejný, jako když nahazujete zednickou lžící maltu proti zdi. Skoro. Protože můj bekhend je sice stylový, ale omítat zdi jsem se nikdy pořádně nenaučil. A což teprve kdybych se tu začal rozplývat nad tím, jaké to je, když fotbalista kopne placírkou, nártem, šajtlí neb bodlem. Všichni spolužáci ze stavební průmyslovky by zahučeli: „Ty ses nedostal ani do třídní jedenáctky.“ A měli by pravdu.

První auto, kterým jsem se svezl, byla Jawa Minor a patřila panu Lidickému z Balbínovy ulice. Parádní ceduli tam měl nějaký řemeslník skoro na každém domě, ale čím byl pan Lidický, jsem už zapomněl. Jistě něčím významným, protože na auto tehdy neměl skoro nikdo pomyslení, ani umělecký zámečník Pavel Černý. Jak jsme v černém aerodynamickém autíčku svištěli skoro osmdesátkou a předjížděli staré pragovky, tatínek uznale opakoval: „Kdepak. Kdepak.“ Když nás pak předjela tatra, pousmál se: „A na tuhle jsme krátký, jako na nás ty pragovky.“ Moji rodiče ani potom nikdy na auto neměli. Díky tomu jsem v sobě pořád nosil šťastnou vzpomínku na sobotní jízdu v Jawě Minor pana Lidického. A nesmazala ji ani volha, na kterou jsem si ve třiceti letech vydělal dvěma knížkami.

O světě mimo Královské Vinohrady a okolí jsem se dozvídal jen z rádia a z novin. Od malička jsem je náruživě četl a jedny dokonce i vydával. Coby deseti-letý vlastenec jsem je nazval Lev a tím zvířetem z dětské tiskárničky jsem razítkoval každý výtisk. Bylo jich sto, psal jsem na kufříkovém psacím stroji Underwood, tiskl na cyklostylu ve Společenstvu krejčích ve Vladislavově ulici a prodával za padesátník v obecné škole na náměstí krále Jiřího. Konkurence nespala a v naší třídě začal vycházet i Jestřáb, Indián a ten čtvrtý, co už jsem zapomněl. Všichni jsme se opičili po dospělých a drásali povídky, úvodníky i zprávy o stávkách v Americe. Doma se mi ale nikdo neposmíval. Když mi přísný dědeček Papež na jeden vánoční dárek napsal „redaktorovi periodických tiskovin“, hned jsem se běžel podívat do slovníku, co to je. A pak mi bylo hezky.

Dnešním messengerům jejich bicykly nezávidím. Když jsem já odváděl šaty maminčiným zákazníkům, jezdil jsem tramvajemi. Hledat adresy podle plánů, které mi maminka malovala, bylo dobrodružství i na několik hodin. Od zákaznic jsem pokaždé dostal od cesty. Nejvíc od černovlasé paní Sukové, kterou si bankovní úředník pan Suk přivezl z Jugoslávie. Bydlela nejbliž, za rokem v Čerchovské, ale dávala mi nejvíc: celou stovku. A moc hezky se na mě dívala. Oni Sukovi neměli děti. Ještě víc se mi ale líbila blondatá Jitka Barešová. Byla stejně mladá jako já a smála se už ve vrátkách jejich dejkické vily. Jenomže zrovna to odpoledne, když se usmívala nejvíc, hráli v kině historický film o Bohdanu Chmelnickém a ten jsem si přece nemohl nechat ujít.

Moje maminka

i moc pěkně klela. Učednicím, které něco špatně ušily, říkala, aby šly do pačous nebo do přic. Jen když to spletly i podruhé, zvolala: „Vy trdlo!“ Nejlépe jejímu zvučnému mezzosopránu znělo „mordšavleamosazná“, „krucinálfagot“ a „himllaudon“. Moje hloupé nápady odbývala výrazem „pendrek“. Když mi řekla „ty koníku“, věděl jsem, že mě má trochu ráda, i když jsem nešika. A když řekla „ty jeden arábku“, to už bylo skoro naše šmajchlování.

Na Štědrý den

j jsme mívávali štěd-rovečerní stůl nachystaný pro celou rodinu. Chodívali k nám i babička s dědečkem a strejčkem Mirkem, ma-minčíným bratrem. Krásně jezdil na kánoi. Vůbec mu šlo všechno od ruky a ještě k tomu se pořád buď usmíval nebo přímo řehtal, pročez mu říkali Mošna. Podle toho slavného komika. Zdědil jsem Mirkovy hokejové boty s bruslemi a naše rodina litovala, že po něm nejsem celý. Říkávali to přede mnou, nahlas a často, ale naštěstí ne na Štědrý den. Poslední přicházel strejček Toník. Že je to ve skutečnosti můj otec, to tenkrát najisto věděli kromě něho jen moji matrikoví rodiče. Nějak si s tím zřejmě poradili a mně všichni připadali veselí a milí jako to lesklé linoleum v našem jediném pokoji. Mělo barvy a vzory perského koberce, a když někdo něco rozlil, dobře se to mylo. Hodilo se to také, když jsme měli štěně a ono se přece jen na studeném perském linoleu párkrát počuralo. Někdy se mi po tom vyšlapaném linoleu docela stýská.

Vánoce

jsou zcela jistě i svátkem vůní. Dokonce i pro lidi vysloveně nedobré vůle, kteří ani o Vánocích nedají nikomu pokoj. Jaký je vztah mezi dobrotou srdce a vonícími dobrotami na mísách, to vím z vlastní dětské zkušenosti. Jakmile můj nos nasál svými cyranovskými rozměry všechny vůně našeho vinohradského bytu, opouštěly mne jakékoli myšlenky na dělení posledního sousta se svými bližními. Brousil jsem od vůně medvědích pracek k vůni vanilkových rohlíčků, od brusinkové marmelády k lineckému těstu, na dálku jsem rozeznával bramborový salát mamčin od lepšího babiččina. Pokud jsem byl na doporučení své starší sestry přinucen přidat ruku k pekařskému dílu a jen na chvíli jsem zůstal sám, už na mě odvedle Věra i s maminkou volali: „Jirko, zpívej!“ Ne že by se jim moje kokrhání líbilo. Ale potřebovaly se ujistit, že nemám plnou pusku a že po mně ještě zbyde ostatním.

Jiné to bylo s vůněmi člověčími. Ty nejitřší žaludek, ale duši. Dodnes pamatuji, jak voněly vlasy dělnicím v mamčině krejčovském salónu: starostlivé Jarmile, krásné Slávce a ze všech nejhodnější Míle. Nejvíce ale voněly dědečkovi Papežovi. Neměl rád, když jsem mu k nim čuchal, protože ze mne chtěl mít mužského a trápil se, jak se to v té naší takřka výhradně ženské domácnosti nedaří. Dědeček si svého nádherného stříbrného ježka myl jistě tou nejlacinější vodičkou. Přesto ale voněl jak prádlo z mandlu.

Ze dvou mamčiných manželů, a tudíž mých tatínků, mi nevoněl žádný, oba byli kuřáci. Ale ještě víc než cigarety z nich bylo cítit jejich řemeslo. Z uměleckého